

plněna jinými starostmi — o vlast, o návrat, o Jednotu, o přípravu mládeže na ten návrat, a je naplněna jinými principy poznání: ze zjevení s pomocí rozumu a smyslů možno nabytí vší pravdy; víra nemá nic, co by odporovalo rozumu, ledaže má leccos, co je mimo něj a nad něj, ostatně jeden princip možno obrátiti proti druhému, rozumu nutno užívat tam, kde smysl nestačí — a ten je zdrojem poznání a jistoty in naturalibus; zjevení tam, kde rozum nestačí — on však je zdrojem poznání a jistoty in relatione. Přijde tisíciletá říše Kristova, nadpřirozené ukazuje se nám v dením žití, mluvíc k nám ústy Kottera, Poniatovské a Drabáka⁶⁾ — nedivno, že Kom. tak pevně setrval při svých principech a odchýlil se tak od Bacona.

Dr. V. Forster:

K teorii snění.

Dr. E. m. Vajtauer uveřejnil v několika číslech *K m e n u* z r. 1919 studii: *Lidská duše*, jež obsahuje v podstatě experimentální šetření o snu. Konal na sta pokusů toho druhu, že zkušební osoba prováděla v bdění určitý pohyb, táhla na př. jednou, pak oběma rukama za řemen, ohýbala pravý loket, nazírala barvu, uvedena byla do zlosti. Ve všech těchto případech vznikl sen, jenž obsahoval daný počitek nebo cit jako svou složku, osnoval sice událost neskutečnou, přece však navoděnou a určenou oním bdělým zážitkem. Sen navoděný tahavými pohyby rukou byl tento: »Chceme s bratrem přejet přes Vltavu. Možno to však pouze přes strmou skálu. Octnu se nad výklenkem, jež možno přelézt jen s nebezpečím. Tisknu se ke stěně a tahám se rukama vzhůru. Napadne mi, že výše bude snad lepší přechod. Je tam však stejné nebezpečí a počínám si stejným způsobem.

vliv — nové rozumové poznatky nás vedou k novým přesvědčenostem, k novým pravdám,«

⁶⁾ Vliv těchto tří proroků na víru Kom. měl by se státi předmětem psychiatrické studie.

Pokusy těmito podal auktor jistě cený důkaz, že sen ne-
setkává své fantazie volně a nezávisle na bdělých zážitcích,
že pouze zpracovává dení dojmy dle zvláštních zákonů. Avšak
i ostatní prvky snu, na příklad jízda přes řeku, nejsou vy-
trženy ze vzduchu. Je to vždy nějaká skutečná vzpomínka,
jež se zde obnovuje, třeba její původ nutno hledati v minulé
zkušenosti (Vajtaurův zákon navrstvení a periodicity). Tedy
sen vždy kombinuje souvislou událost z empirických prvků.
Které jsou to prvky v daném případě, je ovšem stěžejní otáz-
kou snového mechanismu. Auktor však dospívá k dalšímu ve-
lice pozoruhodnému výsledku, jenž tvoří jádro jeho práce a
ten je: *Zážitky ze bdění jsou zpracovány ve
spánku v témže pořadí, v jakém byly získány.*«

Poněvadž prospíme průměrem polovici doby bdění, ob-
jeví se na př. ve čtvrté hodině spánku ten zážitek, který byl
získán v osmé hodině bdělého stavu.

Dení zážitky v naléhající řadě vnucují se znova do vě-
domí. Byly-li snově reprodukovány, ztrácejí snahu vetřítí se
znova do vědomí; nebyly-li spánkem obnoveny, vnucují se
znova do vědomí, ať již svým obsahem, nebo tím, že brzdí
ostatní duševní činnost.

Auktor studoval experimentálně i vliv těchto snem ne-
zpracovaných zážitků. Ukázalo se, že příští noci se objeví
touž dobou, kdy se měly vynořiti v předchozím snu.

Ohýbal levou ruku v lokti. Noc na to přerušil spánek
dříve, nežli se mohl dostaviti příslušný sen.

Příští noci téže doby vynořil se sen, jenž byl kombinací
zážitků přijatých předchozího dne a onoho nezpracovaného
zážitku z předvěčerejška.

Organické uspořádání duše jeví se tím v netušeném světle:
každý bdělý den nakládá novou vrstvu do našeho vědomí, duše
jeví se jako řada vrstev, jichž je tolik, kolik bylo v životě in-
dividuálních dnů. Uvádí několik příkladů na potvrzení této
teorie. Janetova dívka, jež spatřila bratra a sestru
usmrcené vlakem. Od té doby se probouzí ze spánku s vý-
křikem a vypravuje, že viděla ve snu obě mrtvolky. Stejně
v hypnoze lze sugescí oživiti určitou vrstvu života, osoba pak
jedná jako pětileté děcko; všechny vrstvy nad pátým rokem
jakoby byly odříznuty.

Z toho soudí auktor, že nic, co jsme zažili, neztrácí se z našeho vědomí. Vše je zachováno a pravým prostředkem lze obnoviti vzpomínku.

Tato vzpomínka vrací se samočinně v určitých periodách. Auktor zjistil za své vazby, že vzpomínky vracejí se mu po 18 dnech ve snu, že v tomto intervalu staré vrstvy vědomí vynořil se spontané na povrch ve snové reprodukci. A uvádí tento úkaz v souvislost se svou teorií: Všechny bdělé dojmy jsou ve snu zpracovány v pořadí, v jakém byly přijaty. Nedostane-li se některý zážitek k reprodukci v příští noci, tlačí se tak dlouho, až naň dojde řada. Snem zbavuje jej jeho reprodukční energie. Ale ne na vždy. Za dobu 18, 21, 23 až 28 dní obnoví se jeho energie a musí býti znovu prosněn, aby na další periodu zmizel z vědomí. Tento poslední zákon nazývá auktor *s a m o h y b e m d u š e*.

Tato perioda závisí na síle spánku. Čím je spánek slabší, tím je kratší. Slabý spánek jakoby zbavil představu jen částí její energie. Vedle period deních existují periody hodinové. Auktorovi vrací se v násobcích i zlomcích 18 hodin dřívější dojmy.

Působení periodicky se obnovujících zážitků nedokazuje auktor pouze analýzou svých snů, ale jiným frapantním způsobem. Za svého pobytu v Mostaru měl zvyk konati procházky, pokud možno, vždy jiným směrem; pozoroval, že někdy mu bylo přímo odporo jíti jistým směrem, třebaš tudy již delší dobu nešel; jiná procházka naopak ho přitahovala, ačkoli nemohl určit, proč právě mu byla sympatická a jindy protivná. Teprve nahlédnutím do svého deníku zjistil, že měl chuť konati tu procházku, kterou podnikl před periodou 18 dní. Zde jakoby se projevoval periodicky se vracející zážitek neurčitou touhou, jakoby nastražená představa vítala rozhodnutí. Perioda nebyla zde vždy 18dení, též 21, 22tidení, někdy s rozdílem dnu.

Auktor poukazuje na stejná pozorování Viléma Fliesse, Heřmana Svobody i P. Janeta a uvádí z nich několik příkladů.

Souvislost zkušeností Vajtauerových s Breuerovou teorií katarse, již rozvinul Freud, je patrna. Každý potlačený

cit nebo jakýkoli komplex musí se vybit, aby nepůsobil rušivě.

Vylíčil jsem objektivně výsledky Vajtaueroých pokusů i závěry, které z nich činí. Jistě jim nelze upřítí dalekosáhlého významu. Mám však pochyby o správnosti jeho pozorování. Jde zde o základní fakt: reprodukují se ve snu zážitky v témže pořadí, v jakém byly přijaty v bdělém stavu? Zdá se, že tento zákon je prostě zjištěn jeho pokusy. A přece o tom pochybuji.

Auktor konal sice na sta pokusů, ale neuveřejňuje o nich podrobného a přesného protokolu. Neimputuji mu, že snad v práci uvádí pouze ty výsledky, které jeho zákon potvrzují. Ale běží o jinou věc. Jak byly pokusy konány? Osoba byla vzbuzena v hodinu, kdy bylo vypočteno dle formule, že se má dostavití očekávaný sen. Je však jisto, že by se osoba neprobudila s očekávaným snem o dvě hodiny dříve nebo později? Aplikovaný zážitek měl ve spánku podobu smyslové představy, to jest trval dále jakožto podráždění určitého svalu nebo čidla. A tu je pravděpodobno, že všechny sny byly osnovány kol tohoto středu, že zkrátka ve všech snech této noci byl onen zážitek konstituujícím prvkem. Tato domněnka je tím věrojatnější, že pokusy byly konány se čtyřmi osobami, které tudíž již věděly, o co jde, a na aplikovaný podnět stále ve snu myslily. Otázku, zdali smyslové podněty vybavují se ve snu v témže pořadí, ve kterém byly za bdělého stavu aplikovány, možno rozhodnouti pouze takovým uspořádáním pokusu, že by osobě byla za dne vpravena řada určitých podnětů, a nyní by bylo zkoumáno, jaký sen se vynoří v které hodině. Auktor sice připomíná, že často konáno více pokusů bezprostředně za sebou nebo s malou přestávkou, a pořad snů byl prý vždy týž (str. 143). Co to znamená? Byly-li aplikovány podněty bezprostředně za sebou, není možno přece zjistiti o daném snu, zdali vskutku se vyskytl v tom pořadí, jak mu příslušelo, to jest zdali předchozí podněty ve snu předcházely a další by bývaly následovaly, kdyby spánek nebyl přerušen. Chce-li tedy auktor dokázati svou tezi, musí uspořádati pokusy tím způsobem, že zkušebně osobě v delších intervalech, nejlépe dvouhodiných opraví rozličné zážitky. Bude-li nyní osoba vzbuzena v určitou hodinu spánku, bude

možno zjistiti, zdali skutečně doba snů odpovídá řadovému číslu aplikovaného zážitku.

Auktor sám přiznává, že jeho doklady pro zákon navrstvení a periodicity nejsou tak hojné, aby bezpečně potvrzovaly jejich platnost.

Avšak i kdyby tyto tři zákony platily, mechanismus reprodukce v bdění i spánku je nepoměrně složitější, nežli, aby byl jimi určen. Auktor konec konců tvrdí toto: Průběh představ ve snu je určen časovým sledem zážitků v bdění. Zákony asociace redukuje na časový dotyk (kontiguitu) vněmů a popírá zákon reprodukce dle podobnosti. Představa tedy nevybavuje jinou představu, jež má některou součástku s ní společnou, ale představy odvíjí se jako písmo na otáčejícím se válci. Skutečně neznám teorie, jež by tak hluboce degradovala duševní dění nežli tento Vajtauerův samohyb duše. Ale jeho ideologie jde mnohem dále: »To čemu psychologie říká počitek, není nic jiného nežli bývalý zážitek znovu se vybíjející. Vidíme-li strom, je to proto, že se v nás vynořuje představa stromu, kterou jsme už kdysi měli, na př. před 18. dny. Vidíme-li strom jinak, nežli před 18 dny je to proto, že se nevynoří jenom jedna představa, nýbrž několik představ stromů, jež jsem měl před 18×7 , 18×10 , 18×23 atd.« Tedy zážitky, jež jsem měl mimo tyto 18 dnové periody vůbec nepřispívají k vynoření představy. Viděl-li jsem před 7 dny strom neznámého dosud druhu, nemohu si naň nyní vůbec vzpomenouti, až teprve za 11 dní. Toť přece nutný důsledek Vajtauerovy teorie reprodukční, dle níž jediným zdrojem vzpomínek je periodické vynořování se představ. Dle ní nevybavuje přítomný vněm minulé zážitky dle zákona podobnosti, nýbrž periodicky (bez vlivu přítomné představy) obnovené zážitky splývají s přítomným vněmem ve vědomý obsah.

Až k takovým důsledkům vede myšlenkový fanatismus. Jediné vlastní pozorování zdá se důležitější nežli tisíc jiných faktů, odmítá s povýšeným gestem všechny dosavadní vědomosti, přehlíží rozpor, v němž se ocitá s nejprimitivnější zkušeností.

Citlivý, jemný duch Vajtauerův hodí se výtečně k psychologickému samopozorování; dovede si také opatřiti solidní vědění o věcech, jež leží ve směru jeho zájmu. Ale jeho ne-

mírná subjektivnost zbavuje jej autokritiky a brání mu, pochopiti smysl základních vědeckých pouček, proti nimž však brojí stejně diletantsky jako samolibě.

Jos. Král:

Jessenius filozof.

Duše božské stýkají se s lidskými, lidské se zvířecími, vyšší pečují o nižší, o všecky bůh. Rody jsou nesmrtelné, druhy ne všechny: božstva rod i druh nesmrtelný, ostatních rody udržují se četným rozením. Člověk, ve své přirozenosti smíšen z nebeského a zemského, vrací při smrti nesmrtelnou část, duši, nebesům, od nichž ji dostal, právě své vlasti. Tato smrt straší lid jako největší zlo, hroznější však je ta, již způsobuje duše vegetativní. Ona podoba boha v člověku sídlící není přece sevřena zdí tělesnou tak, aby někdy, zlomíc pouta, nevzkročila do Indie, neponořila se v oceán, nevstoupila v nebe, kdežto z nebešťanů nikdo, opustě hranice nebes, nevzkročí na zem. Zamítaje pythagorské stěhování duší věří v posmrtný život duše podle křesťanského učení. Shodně s novým názorem světovým zní, přejímá-li z Věštek výzvu k člověku, nejodvážnějšimu výtvaru přírody, aby nepřikládal na svou mysl ohromné míry země, aby slunce neměřil pravidly, měsíc a hvězdy že ustavičně krácejí dle věčného úradku, ne k vůli člověku atd.

Tak spis, jako začal, tak i končí novoplatonskými, jakož i platonizujícími, úvahami o jednotlivých duších, zvláště o světové, zvířecí a lidské.

Za pramen této své filozofie označuje Jessenius Zoroastra, jakožto otce veškeré lidské moudrosti a vynálezce magie, a to určitěji Patriciovo vydání jeho Věštek, „*ἀβγια χαλδαϊκά*“¹⁰⁾.

¹⁰⁾ Zoroaster, et Eiusdem 320 oracula chaldaica, Ferrara 1591 otištěno též r. 1593 v Hamburce pod názvem *Magia Philosophica*, t. j. Zoroaster (Věštby list 30—45) a Hermes Trismegistus (první vyd. Patriciovo též r. 1591).